

Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 2015

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΕΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο σχεδιασμός και ψήφιση αναπτυξιακού νόμου είναι πρώτης προτεραιότητας προκειμένου να ενισχυθεί η επενδυτική δραστηριότητα και γενικότερα η οικονομία, αλλά και να δοθεί ένα «μήνυμα» στήριξης της επιχειρηματικότητας.

Ο σχεδιασμός του νέου αναπτυξιακού νόμου θα πρέπει να γίνει λαμβάνοντας υπόψη τα εξής:

1. Την αναγκαιότητα ο νέος νόμος να αποτελέσει ουσιαστικό εργαλείο ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης της επενδυτικής δραστηριότητας λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα οικονομική συγκυρία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας
2. Το ισχύον κοινοτικό πλαίσιο σε ότι αφορά στις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα
3. Τα αποτελέσματα, τα επιτεύγματα αλλά και τα προβλήματα των προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίσει.

1. Υφιστάμενη κατάσταση

Τον Απρίλιο του 2014 ολοκληρώθηκε ο τελευταίος κύκλος του τότε ισχύοντος αναπτυξιακού νόμου (ν.3908/2011). Είχαν ήδη ανακοινωθεί τον Ιούνιο του 2013 οι «Κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα 2014-2020» [(2013/C 209/01) 23.7.2013]. Σε συνέχεια αυτών ολοκληρώθηκε η διαμόρφωση σε συνεργασία με την ΕΕ του νέου **χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων της περιόδου 2014-2020** [C(2014) 2642 final – 7.5.2014] στον οποίο προσδιορίζονται τα ανώτερα επιτρεπόμενα ποσοστά περιφερειακών ενισχύσεων για τη χώρα. Η αλλαγή των ορίων ενισχύσεων επέβαλε την αναμόρφωση του αναπτυξιακού νόμου προκειμένου να ενσωματωθούν τα ποσοστά του νέου χάρτη. Η ενσωμάτωση των νέων ορίων ενισχύσεων θα ήταν εφικτή με τροποποιήσεις του ισχύοντος τότε αναπτυξιακού νόμου ή με την ψήφιση νέου νόμου στον οποίο υπάρχει η δυνατότητα ουσιαστών αλλαγών. Σε κάθε περίπτωση από τις αρχές Απριλίου 2014 δεν υπάρχει ενεργός αναπτυξιακός νόμος (καθεστώς περιφερειακών ενισχύσεων) για τη χώρα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την οικονομική συγκυρία και τα

προβλήματα χρηματοδότησης των επενδύσεων επιδεινώνει περαιτέρω την επενδυτική δραστηριότητα.

2. Αποτίμηση των προηγούμενων ν.3299/04 και ν.3908/2011

Η αποτίμηση των δύο προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων οι οποίοι εφαρμόστηκαν από το 2004 μέχρι σήμερα είναι κρίσιμης σημασίας στο σχεδιασμό του νέου αναπτυξιακού νόμου. Η αποτίμηση θα πρέπει να εστιάσει:

- (i) στην επεξεργασία των στοιχείων των επενδύσεων που υπεβλήθησαν, εντάχθηκαν και υλοποιήθηκαν μέσω του αναπτυξιακού, η οποία θα βασιστεί κυρίως στα στοιχεία που τηρούνται στο πληροφοριακό σύστημα κρατικών ενισχύσεων της ΓΔΙΕ
- (ii) στην επεξεργασία των αποτελεσμάτων λειτουργίας των επιχειρήσεων – φορέων των εν λόγω επενδύσεων.
- (iii) στον τρόπο λειτουργίας των φορέων διαχείρισης του αναπτυξιακού νόμου

Ειδικότερα στο πλαίσιο της αποτίμησης των δύο προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων θα πραγματοποιηθούν ενδεικτικά τα εξής:

-Επεξεργασία των στοιχείων των αιτήσεων υπαγωγής, εντάξεων, ελέγχων-πιστοποιήσεων και πληρωμών

εξεργασία των αποτελεσμάτων λειτουργίας των επιχειρήσεων – φορέων των εν λόγω επενδύσεων.

-Διενέργεια έρευνας πεδίου σε επιχειρήσεις

-Αξιολόγηση του τρόπου λειτουργίας των φορέων διαχείρισης του αναπτυξιακού νόμου

Στο πλαίσιο της αποτίμησης θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί περαιτέρω διερεύνηση και αξιολόγηση του τρόπου λειτουργίας των φορέων αξιολόγησης και ελέγχου των επενδύσεων (ΓΔΙΕ, ΓΓΒ, Διευθύνσεις Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφερειών), κυρίως μέσω συγκριτικής αξιολόγησης δεδομένων όπως:

- χρόνος αξιολόγησης αιτημάτων, περικοπές κατά την αξιολόγηση
- χρόνος ελέγχου, αποκλίσεις μεταξύ υπαγωγής και ελέγχου, αιτήματα τροποποίησης κλπ
- εκθέσεις δευτεροβάθμιων οργάνων ελέγχου (ΕΔΕΛ, Διαχειριστικές Αρχές, Όργανα ΕΕ).
-

Χρηματοδοτικές εκκρεμότητες από προηγούμενους αναπτυξιακούς

Όπως ήδη αναφέρθηκε στους αναπτυξιακούς νόμους την τελευταία δεκαετία εντάχθηκε μεγάλος αριθμός επενδυτικών σχεδίων αθροιστικά σημαντικού προϋπολογισμού, με το μεγαλύτερο αριθμό και προϋπολογισμό αυτών να αφορά σε επενδυτικά σχέδια που υπήχθησαν στον ν.3299/2004. Στο πλαίσιο αυτό μεγάλος αριθμός επενδυτικών σχεδίων που υπήχθησαν σε προηγούμενους αναπτυξιακούς δεν έχει ολοκληρωθεί και αποπληρωθεί. **Το συνολικό ύψος ενισχύσεων που θα πρέπει να καταβληθούν στο πλαίσιο επενδυτικών σχεδίων προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων εκτιμάται σε περίπου 4 δισ. ευρώ.** Η διαχείριση και χρηματοδότηση των επενδύσεων αυτών αποτελεί προτεραιότητα, ωστόσο

λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα οικονομική συγκυρία είναι προφανής η δυσκολία χρηματοδότησης. Με στόχο την κάλυψη ή μείωση της ανάγκης χρηματοδότησης εξετάζονται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- Δυνατότητα περιορισμού των απαιτήσεων χρηματοδότησης μέσω επανεξέτασης των επενδυτικών σχεδίων που έχουν υπαχθεί
- Δυνατότητα αντικατάστασης της άμεσης επιχορήγησης με φορολογικά κίνητρα
- δυνατότητα χρηματοδότησης μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2013-2020.

II. Ο ΝΕΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Η ενεργοποίηση του αναπτυξιακού νόμου πρέπει να γίνει προτεραιότητα. Και τούτο είτε με τροποποίηση του τελευταίου υφιστάμενου ή με τον εξ' αρχής σχεδιασμό νέου νόμου. Η απόφαση θα ληφθεί με κριτήριο το μέγεθος των παρεμβάσεων, λαμβάνοντας υπόψη ότι η κατάρτιση νέου νόμου παρέχει δυνατότητες ριζικής αναμόρφωσης τόσο σε ό,τι αφορά τη στόχευση και στρατηγική του νόμου όσο και σε ό,τι αφορά θέματα εφαρμογής και αντιμετώπιση δυσλειτουργιών. Με βάση τα ανωτέρω κατά την αναμόρφωση του αναπτυξιακού θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

1. Χάρτης περιφερειακών ενισχύσεων

Ο σχεδιασμός του νέου αναπτυξιακού θα πρέπει να λάβει υπόψη τις ισχύουσες «Κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα 2014-2020» της ΕΕ και τον «Εγκεκριμένο Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων 2014-2020». Με βάση τον εγκεκριμένο χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων καλύπτεται το σύνολο της χώρας για την παροχή ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα. Κατά την διαμόρφωση του χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων, η αξιολόγηση και κατάταξη των περιφερειών και νομών της χώρας έγινε με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) και ειδικότερα το μέσο όρο της τριετίας 2008-2010, όπως προβλεπόταν από τις κατευθυντήριες γραμμές, με συνέπεια σε μεγάλο μέρος της χώρας οι παρεχόμενες ενισχύσεις να κινούνται σε χαμηλά επίπεδα. Κατά συνέπεια σε 7 περιφέρειες που περιλαμβάνουν το 46% του πληθυσμού (με ΑΕΠ <75% του ΜΟ της ΕΕ των 27) η μέγιστη επιτρεπόμενη ένταση ενίσχυσης είναι 25% για τις Μεγάλες, 35% για τις Μεσαίες και 45% για τις Μικρές Επιχειρήσεις. Στις υπόλοιπες συμπεριλαμβανομένης της Αττικής η ένταση ενίσχυσης είναι μικρότερη κατά 10-15% ποσοστιαίες μονάδες κατά περίπτωση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ύφεση στην ελληνική οικονομία συνεχίστηκε μέχρι το 2014 με το ΑΕΠ να έχει μειωθεί πάνω από 25% από την αρχή της κρίσης. Στο πλαίσιο αυτό η αξιοποίηση των στοιχείων της περιόδου 2008-2010 δίνει στρεβλή εικόνα για τις περιφέρειες της χώρας. Μια πρώτη εκτίμηση για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιόδου 2011-2013 δείχνουν ότι για 5 περιφέρειες της χώρας το σχετικό μέγεθος έχει μειωθεί κάτω του 60% του ΜΟ της ΕΕ των 27 κατά συνέπεια οι περιφέρειες αυτές θα ήταν επιλέξιμες για ενισχύσεις 25% για μεγάλες, 45% για μεσαίες και 55% για μικρές (δηλαδή +10%

από ότι ισχύει σήμερα), ενώ άλλες 5 περιφέρειες βρίσκονται κάτω του 75% του κοινοτικού μέσου όρου για τις οποίες οι παρεχόμενες ενισχύσεις θα μπορούσαν να ανέλθουν σε 25% για τις Μεγάλες, 35% για τις Μεσαίες και 45% για τις Μικρές Επιχειρήσεις. Με βάση τις εκτιμήσεις αυτές δε φαίνεται διαφοροποίηση για την Αττική. Στο χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων προβλέπεται η δυνατότητα επανεξέτασης τον Ιούνιο του 2016 με βάση νεότερα στοιχεία. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να συγκροτηθεί τεκμηρίωση για το πραγματικό επίπεδο των περιφερειών και νομών της χώρας και στη βάση αυτή να επιδιωχθεί η αναθεώρηση του χάρτη, με αύξηση των ανώτατων ορίων ενισχύσεων.

2. Προσδιορισμός κινήτρων

Έμφαση σε νέα κίνητρα ή συνδυασμό κινήτρων. Παραδοσιακά οι άμεσες κεφαλαιακές ενισχύσεις αποτελούν την προτιμητέα μορφή ενισχύσεων από πλευράς επιχειρήσεων. Ωστόσο στην παρούσα οικονομική συγκυρία ενδεχομένως θα πρέπει να εξεταστούν:

- (i) Η χρήση φορολογικών κινήτρων μέσω απλοποιημένης διαδικασίας. Τα φορολογικά κίνητρα (έκπτωση φόρου με πιθανή δημιουργία αφορολόγητου αποθεματικού) εφόσον συνδυαστούν με απλούστερες διαδικασίες γίνονται ελκυστικά για τις υγιείς - κερδοφόρες επιχειρήσεις. Προκειμένου να καταστούν ελκυστικότερα σε σχέση με τις άμεσες κεφαλαιακές ενισχύσεις, θα πρέπει να εξεταστεί η περίπτωση το ποσοστό ενίσχυσης να είναι μεγαλύτερο σε σχέση με την άμεση επιχορήγηση.
- (ii) Δυνατότητα για παροχή επιδότησης επιτοκίου ή και εγγύησης δανείων από το δημόσιο. Η πρόσβαση σε δανεισμό αποτελεί από τα βασικότερα προβλήματα των επιχειρήσεων στη διαδικασία υλοποίησης επενδύσεων. Η επιδότηση επιτοκίου εφαρμόστηκε εκτενώς στο πλαίσιο του Ν.2601/98, ωστόσο η σημαντική μείωση των επιτοκίων κατά την προηγούμενη δεκαετία κατέστησε το κίνητρο αδιάφορο με συνέπεια την κατάργησή του. Στην παρούσα συγκυρία με το ύψος των επιτοκίων να έχει ανέβει σημαντικά το κίνητρο της επιδότησης επιτοκίου θα πρέπει να επανεξεταστεί. Επιπλέον, θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα παροχής εγγυήσεων για τη χορήγηση δανείων λαμβάνοντας υπόψη μεταξύ άλλων το ύψος και το ρίσκο των συγκεκριμένων δανείων.
- (iii) Συνδυασμός με απλούστευση ή επιτάχυνση διαδικασιών αδειοδότησης για τις επενδύσεις που υπάγονται στον αναπτυξιακό
- (iv) Αξιοποίηση δυνατότητας κάλυψης λειτουργικών δαπανών για ΜΜΕ
- (v) Κυρίαρχο στοιχείο στο σχεδιασμό του νέου αναπτυξιακού Νόμου είναι η βελτίωση της ροής των εκταμιεύσεων. Επιπλέον, θα πρέπει να προβλεφθεί συμψηφισμός οφειλών με φόρους και ασφαλιστικές εισφορές των επιχειρήσεων. Σε περιπτώσεις, ωστόσο, καθυστερήσεων και μη επαρκούς ροής εκταμιεύσεων, να παρέχεται η δυνατότητα επιλογής φοροαπαλλαγών (όπως σε επιχειρήσεις έντασης εργασίας).

Τα φορολογικά κίνητρα καθώς και τα κίνητρα επιδότησης επιτοκίου και εγγύησης δανείου θα μπορούσαν να έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε συγκεκριμένους κλάδους

και ειδικότερα σε κλάδους με μεγάλο μερίδιο κερδοφόρων επιχειρήσεων το πρώτο και σε κλάδους με περιορισμένη πρόσβαση σε δανειακά κεφάλαια το δεύτερο.

4. Κλαδική στόχευση

Στο πλαίσιο της παραγωγικής ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να εξεταστεί η κλαδική στόχευση με έμφαση σε κλάδους που αναγνωρίζονται ως βασικοί για την οικονομία της χώρας, είτε λόγω μεριδίου είτε, λόγω δυναμικής. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι αναπτυξιακοί νόμοι παρουσίαζαν μικρή κλαδική στόχευση. Ενδεχομένως είναι σκόπιμη η εστίαση σε κλάδους αυξημένης σημασίας για την οικονομία και στους οποίους υπάρχει ή μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη. Ωστόσο, δεδομένου ότι το ύψος των επιτρεπόμενων ενισχύσεων δεν είναι ιδιαίτερα υψηλό και βέβαια δεν είναι επιτρεπτή η υπέρβαση των ορίων του περιφερειακού χάρτη ενισχύσεων, η κλαδική στόχευση μπορεί να γίνει:

- (α) εξαιρώντας κάποιους τομείς από την παροχή ενισχύσεων
- (β) με παροχή πολύ χαμηλότερων κινήτρων σε κάποιους κλάδους έναντι άλλων
- (γ) με κλαδική κατανομή των διαθέσιμων προς δέσμευση μέσω των αποφάσεων ένταξης κονδυλίων. Δηλαδή στο διαθέσιμο ετησίως ή ανά κύκλο ποσό να υπάρχει κατανομή ανά κλάδο
- (δ) με κλαδική διαφοροποίηση κινήτρων.

Απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση για την ενίσχυση επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού, ώστε να ληφθούν υπόψη οι τρέχουσες εξελίξεις και ανάγκες αλλά και να αποφευχθούν οι στρεβλώσεις του παρελθόντος (π.χ. η παράλληλη εξέλιξη δύο ή περισσότερων επενδυτικών σχεδίων στην ίδια τουριστική μονάδα με αδυναμία ελέγχου δαπανών και φυσικού αντικειμένου, δεδομένου ότι πολλές φορές τα όρια μεταξύ των επενδύσεων ήταν ιδιαίτερα ασαφή). Επίσης, ειδικά στον τομέα του τουρισμού θα πρέπει να δοθεί έμφαση και σύνθετες τουριστικές επενδύσεις, αλλά και στην παράλληλη διατήρηση και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος.

5. Βελτίωση της διαδικασίας αξιολόγησης

Τα βασικότερα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι προηγούμενοι νόμοι στη φάση αξιολόγησης συνοπτικά περιελάμβαναν: (α) μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις και αποκλίσεις στο χρόνο αξιολόγησης από πρόταση σε πρόταση κυρίως πριν την εισαγωγή της συγκριτικής αξιολόγησης, με τις καθυστερήσεις σε πολλές περιπτώσεις να αιτιολογούνται από αναμονή προσκόμισης κάποιου συμπληρωματικού δικαιολογητικού, (β) ανισοβαρή εφαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης κυρίως στην περίπτωση κριτηρίων ποιοτικού χαρακτήρα π.χ. κριτήρια αξιολόγησης φορέα, (γ) διαφορετική αντιμετώπιση κυρίως στο θέμα τεκμηρίωσης της ιδιότητας ΜΜΕ που οδηγούσε και σε διαφορετικό ύψος ενίσχυσης και (δ) ανεπαρκώς τεκμηριωμένες περικοπές στο επιλέξιμο κόστος. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ανωτέρω θα μπορούσαν να εξεταστούν τα εξής:

- (i) **Βελτιστοποίηση και αντικειμενικότερος προσδιορισμός κριτηρίων** και περιορισμός της δυνατότητας ερμηνείας και κατά το δοκούν εφαρμογής των

κριτηρίων. Τα κριτήρια θα πρέπει να γίνουν κατά το δυνατό σαφή, αντικειμενικά και μετρήσιμα βάσει ποσοτικών κυρίως στοιχείων της επιχείρησης και της επένδυσης, ακόμα και αν σε κάποιες περιπτώσεις «αδικούνται» επιχειρήσεις που δεν τα καλύπτουν. Ωστόσο για τον προσδιορισμό των δεικτών και τιμών θα πρέπει να προηγηθεί αναλυτική διερεύνηση λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα συγκυρία. Ενδεικτικά σε ότι αφορά στην αξιολόγηση του επενδυτικού φορέα μέσω ανάλυσης μεγάλου αριθμού οικονομικών καταστάσεων (συνολικά ή ανά κλάδο) μπορούν να προσδιοριστούν οι δείκτες εκείνοι και οι τιμές που είναι εφικτές και διασφαλίζουν ένα απαιτούμενο επίπεδο οικονομικής ευρωστίας ώστε να είναι εφικτή η υλοποίηση της επένδυσης. **Σε ότι αφορά στον χαρακτηρισμό ΜΜΕ θα πρέπει να υπάρξει ξεκάθαρη οδηγία για το χειρισμό περιπτώσεων που στη μετοχική σύνθεση σε πρώτο ή δεύτερο επίπεδο συμμετέχει εξωχώρια επιχείρηση ή επιχείρηση που δεν διαθέτει επίσημα στοιχεία τζίρου και προσωπικού.** Επίσης στην κατεύθυνση αυτή συμβάλλει ο προσδιορισμός μέγιστου επιλέξιμου κόστους ανά μονάδα δυναμικότητας (π.χ. ανά κλίνη στα ξενοδοχεία ανά MW σε αιολικά) τουλάχιστον για τις επενδύσεις που αυτό είναι εφικτό, καθώς και πρότυπων πινάκων κόστους ανά κατηγορία δαπάνης.

- (ii) **Διερεύνηση κατά πόσο θα πρέπει να ακολουθηθεί το μοντέλο της συγκριτικής αξιολόγησης ή της αξιολόγησης με σειρά προτεραιότητας.** Η συγκριτική αξιολόγηση είναι εφικτή μόνο στην περίπτωση που οι προτάσεις αξιολογούνται σε κύκλους. Η ενσωμάτωση της συγκριτικής αξιολόγησης συμβάλλει αφενός στην επιλογή των καλύτερων επενδύσεων (αν και τα τελευταία χρόνια λόγω ιδιαίτερα μικρού αριθμού επενδυτικών σχεδίων, λίγες ήταν οι επενδύσεις που δεν εγκρίθηκαν λόγω ανεπάρκειας πόρων – συνήθως οι επενδύσεις που κάλυπταν τις ελάχιστες προϋποθέσεις και κριτήρια οδηγήθηκαν σε ένταξη) και αφετέρου περιορίζει ή και εξαλείφει τα φαινόμενα «επιτάχυνσης» της διαδικασίας αξιολόγησης. Η αξιολόγηση με σειρά προτεραιότητας έχει το πλεονέκτημα επιτάχυνσης της διαδικασίας, δεδομένου ότι δεν υπάρχει η αναμονή να ολοκληρωθούν όλες οι επενδύσεις του κύκλου αλλά κάθε επένδυση κρίνεται αυτόνομα και ανάλογα προχωράει εφόσον καλύπτει κάποιες ελάχιστες απαιτήσεις.

6. Μέτρα βελτίωσης συστήματος διαχείρισης και αποτροπής της διαφθοράς

Κατά τη διαχείριση των έργων του αναπτυξιακού νόμου έχουν αναδειχθεί μια σειρά προβλημάτων και δυσλειτουργιών όπως:

- σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ του αρχικώς εγκεκριμένου και τελικώς πιστοποιηθέντος έργου
- παράλληλη εξέλιξη περισσότερων του ενός συγχρηματοδοτούμενων επενδυτικών σχεδίων που οδηγεί σε αδυναμία διάκρισης δαπανών και κίνδυνο διπλής χρηματοδότησης
- αναντιστοιχία μεταξύ υλοποιηθέντος φυσικού αντικείμενου και οικονομικού αντικειμένου,

- πολεοδομικές παραβάσεις και προβλήματα αδειοδότησης.

Παράλληλα δεν θα πρέπει να αγνοηθούν και οι καταγγελίες για φαινόμενα διαφθοράς. Κάποια από τα μέτρα που θα μπορούσαν να ληφθούν περιλαμβάνουν:

- (i) **Σαφής αποτύπωση και τεκμηρίωση υφιστάμενης κατάστασης ιδίως στην περίπτωση εκσυγχρονισμών.** Πολλές φορές κατά την υλοποίηση έργων τιμολογούνται δαπάνες πολύ μεγαλύτερες σε σχέση με το φυσικό αντικείμενο που πραγματικά υλοποιήθηκε και αφορούν σε έργα που προϋπήρχαν της ένταξης. Θα μπορούσε να εξεταστεί η δυνατότητα επιτόπιας επίσκεψης στη μονάδα κατά την υποβολή του αιτήματος στο πλαίσιο της οποίας θα γίνεται συλλογή του απαιτούμενου υλικού τεκμηρίωσης της υφιστάμενης κατάστασης (φωτογραφίες, video, κλπ). Το υλικό θα καταχωρείται στο πληροφοριακό και θα λαμβάνεται υπόψη τόσο στην αξιολόγηση όσο και κατά τους ελέγχους πιστοποίησης.
- (ii) **Διάκριση μεταξύ αξιολογητή και ελεγκτή,** καθώς και πλήρης **διάκριση της ομάδας μεταξύ 1^{ου} ελέγχου και τελικού.** Αξιοποίηση μητρώων ελεγκτών και αξιολογητών
- (iii) **Επίσπευση διαδικασιών αξιολόγησης, ελέγχου και πληρωμής:**
 - ✓ Οι διαδικασίες αξιολόγησης υλοποιούνται όπως αναφέρθηκε σε κύκλους αξιολόγησης με χρήση αξιολογητών από μητρώο, ωστόσο ο χρόνος αξιολόγησης ανερχόταν περίπου σε 6 μήνες από την τελευταία μέρα υποβολής του κάθε κύκλου, παρότι ο προβλεπόμενος στο σχετικό Προεδρικό Διάταγμα χρόνος ήταν πολύ μικρότερος (40 μέρες). Η διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει να ολοκληρώνεται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα με συνέχιση της χρήσης του πληροφοριακού συστήματος στην αίτηση και η υποβολή συμπληρωματικών στοιχείων σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα.
 - ✓ Επίσης, πολύ μεγάλος είναι ο χρόνος από την υποβολή αιτήματος ελέγχου μέχρι την πραγματοποίηση του ελέγχου και τη σύνταξη της σχετικής έκθεσης, ενώ σημαντικός είναι και ο χρόνος από την ολοκλήρωση της έκθεσης μέχρι την εκταμίευση της επιχορήγησης. Σήμερα δεν είναι σπάνιο έλεγχοι να υλοποιούνται ακόμα και 2 χρόνια μετά την υποβολή του σχετικού αιτήματος και πληρωμές να καθυστερούν ακόμα και χρόνια μετά τον έλεγχο. Ειδικά στην τρέχουσα συγκυρία με τα προβλήματα ρευστότητας των επιχειρήσεων να είναι έντονα, η καθυστέρηση ελέγχου και εκταμίευσης για δαπάνες που έχουν υλοποιηθεί και αποπληρωθεί δημιουργεί ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Θα πρέπει να ενεργοποιηθεί ένα αυστηρότερο πλαίσιο λειτουργίας για τους ελεγκτές αλλά και τις επιχειρήσεις οι οποίες θα πρέπει να υποβάλλουν αίτημα ελέγχου μόνο όταν είναι έτοιμες να προχωρήσουν σε έλεγχο.

Ανάλογη επίσπευση της διαδικασίας πληρωμών. Ο υπόλογος μετά την παραλαβή της έκθεσης θα έχει την υποχρέωση ολοκλήρωσης του

ελέγχου του και προετοιμασίας της απόφασης ολοκλήρωσης μέσω ΠΣΚΕ εντός μικρού χρονικού διαστήματος.

- ✓ Δημοσιοποίηση αναλυτικών στοιχείων προόδου επενδύσεων ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια και να τεκμηριώνεται η ίση αντιμετώπιση των επενδυτών.

- (iv) **Κατάργηση της δυνατότητας να υλοποιούνται παράλληλα περισσότερες της μιας επενδύσεις στην ίδια μονάδα.** Απαιτείται σαφής προσδιορισμός της παραγωγικής μονάδας ο οποίος θα πρέπει να γίνει με κριτήρια χωροταξικά και λειτουργικά. Δεν νοείται να τρέχουν παράλληλα επενδυτικό εκσυγχρονισμού μονάδας και δεύτερο επενδυτικό επέκτασης ή συμπληρωματικών εγκαταστάσεων.
- (v) Ενδελεχής έλεγχος στην περίπτωση υλοποίηση του έργου από συνδεδεμένη/συνεργαζόμενη εταιρεία
- (vi) **Ενίσχυση της διαφάνειας:** Το κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο προβλέπει αυξημένες υποχρεώσεις διαφάνειας για τις επιχειρήσεις που λαμβάνουν ενίσχυση μέσω καθεστώτων κρατικών ενισχύσεων. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να δημοσιοποιούνται αναλυτικά στοιχεία των επιχειρήσεων-επενδύσεων που λαμβάνουν ενισχύσεις από τον αναπτυξιακό νόμο. Η δημοσίευση σε ΦΕΚ τυπικά καλύπτει την υποχρέωση, ωστόσο καθιστά την πληροφορία μη αξιοποιήσιμη και ανιχνεύσιμη. Θα ήταν πολύ πιο σαφές και αποδοτικό να δημοσιοποιούνται στο διαδικτυακό τόπο λίστες επενδύσεων που υπεβλήθησαν και σταδιακά να ενημερώνονται για την κατάσταση κάθε επένδυσης (ενδεικτικά απλός πίνακας όπου θα παρουσιάζονται μια σειρά στοιχείων για κάθε επένδυση που υπάγεται στις διατάξεις του αναπτυξιακού όπως ενδεικτικά: επιχείρηση, τίτλος επενδυτικού, δυναμικότητα, ημερομηνία υποβολής αιτήματος, προϋπολογισμός αίτησης, αξιολογητής, ημερομηνία υπαγωγής, π/υ υπαγωγής, αναλογούσα ενίσχυση, κατάσταση επένδυσης, ημερομηνία υποβολής αιτήματος ελέγχου, ημερομηνία ορισμού ΚΟΕ, σύνθεση ΚΟΕ, ημερομηνία επιτόπιου ελέγχου, πιστοποιηθέν ποσό, ύψος επιχορήγησης που έχει εκταμειωθεί, αναμενόμενη ημερομηνία ολοκλήρωσης, κ.α.).
- (vii) **Περαιτέρω ενίσχυση της χρήσης του πληροφοριακού συστήματος** αλλά κατά τρόπο που θα διευκολύνει τις διαδικασίες και όχι με ενίσχυση της γραφειοκρατίας και επιβάρυνση του κύκλου υπαγωγή-έλεγχος-εκταμίευση της επένδυσης. Ήδη η αξιοποίηση του πληροφοριακού συστήματος είναι υποχρεωτική σε όλα τα στάδια διαχείρισης της επένδυσης (υποβολή, αξιολόγηση, έλεγχος). Ωστόσο σε κάποια στάδια το υφιστάμενο πληροφοριακό είναι μάλλον δυσκίνητο και η λειτουργία του θα μπορούσε να βελτιωθεί (π.χ. να δέχεται καταστάσεις τιμολογίων από excel).

7. Κωδικοποίηση προτάσεων για την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανασυγκρότηση του εξωτερικού εμπορίου και της βιομηχανίας

- 1.Υποστηρικτικές δομές για την αξιοποίηση του ΣΕΣ 2014-2020. Δημιουργία Ενδιάμεσου Φορέα Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας μεταξύ των ερευνητικών κέντρων και της παραγωγής, στα πλαίσια της RIS3 .
- 2.Συμμετοχή των αντιπροσωπευτικών φορέων, τόσο στα όργανα διαμόρφωσης πολιτικών, όσο και στην εξειδίκευση των Αξόνων Προτεραιότητας και τις σχετικές προσκλήσεις για συμμετοχή σε επενδυτικά προγράμματα. Προτείνεται η λειτουργία ενός τέτοιου οργάνου για κάθε ΠΕΠ.
- 3.Μείωση των γραφειοκρατικών βαρών. Απόλυτη εφαρμογή των απλοποιήσεων του νόμου 3982/2011. Περαιτέρω εξορθολογισμός της Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας και ειδικότερα η διεύρυνση των ορίων της περιβαλλοντικής κατάταξης Β αντί Α2, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη θέση μιας βιομηχανίας (π.χ. μέσα στον αστικό ιστό ή σε ερημική περιοχή με μεγάλη φέρουσα ικανότητα).
- 4.Διαμόρφωση κλαδικών βιομηχανικών πολιτικών, δεδομένου ότι υπάρχουν ιδιαίτερα προβλήματα κατά κλάδο. Ενδεικτικά αναφέρονται παραδοσιακοί εξαγωγικοί κλάδοι, που σήμερα αντιμετωπίζουν την πλήρη καταστροφή και εξαφάνιση (Π.χ. κλάδος δέρματος). Προώθηση "clusters" επιχειρήσεων με αυστηρά κριτήρια, που να διασφαλίζουν τη συνεργασία των επιχειρήσεων για την παραγωγή ανταγωνιστικού και ολοκληρωμένου προϊόντος.
5. Χωροταξικός σχεδιασμός, ενίσχυση και ενθάρρυνση της δημιουργίας Οργανωμένων Επιχειρηματικών Περιοχών. Άμεση αναθεώρηση και εκσυγχρονισμός παρωχημένων και ανασχετικών της ανάπτυξης Πολεοδομικών Διαταγμάτων, όπως π. χ. εκείνα του Ελαιώνα, του Όρους Αιγάλεω, του Κηφισού κ.ά. Στα πλαίσια της ΕΥΓΕΠ (Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών) του νόμου 3882/2011 να προωθηθεί κατά προτεραιότητα το ΓΣΠ για την άμεση παροχή χρήσεων γης και όρων δόμησης. Το σχετικό έργο της ΓΓΒ να συμπληρωθεί και να διασυνδεθεί με την ΕΥΓΕΠ.
6. Αναδιοργάνωση των Περιφερειακών Αρχών Αδειοδότησης και συντονισμός τους για την ενιαία εφαρμογή της νομοθεσίας. Κατάργηση, με νομοθετικές ρυθμίσεις, άχρηστων διαδικασιών για τη βέλτιστη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και τη δραστική μείωση των χρόνων εξυπηρέτησης των επιχειρήσεων.
7. Αναμόρφωση του Πειθαρχικού Δικαίου στο Δημόσιο. Διεύρυνση των μεθόδων και μέσων για τη μείωση της διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα. Η κατατρομοκράτηση των υπαλλήλων με τις αυστηρές επαπειλούμενες ποινές, δημιουργεί παρενέργειες, κυρίως λόγω της εξαιρετικά περιοριστικής εφαρμογής των διατάξεων.
8. Μείωση του ενεργειακού κόστους. Κλιμακωτά τιμολόγια με ειδικές παραμέτρους υπολογισμού, όπως η αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας μιας επιχείρησης, η αύξηση των θέσεων εργασίας κ. ά.
9. Ειδική φιλική διαχείριση των δανείων των επιχειρήσεων υφιστάμενων και νέων με την βελτίωση της ρευστότητας και τον επιλεκτικό προσανατολισμό της σε υψηλής παραγωγικότητας εξαγωγικές δραστηριότητες.
10. Απλοποίηση του σύνθετου εξαγωγικού θεσμικού πλαισίου και απλοποίηση διαδικασιών.

11. Έκδοση και εφαρμογή όλων των απαραίτητων διατάξεων για τη λειτουργία των Επιμελητηρίων ως αδειοδοτούσες αρχές, όπως προβλέπει ο Νόμος 3982/11, με άμεση ενεργοποίηση των ήδη θεσμοθετημένων Κέντρων Εξυπηρέτησης Επιχειρήσεων.
12. Ενίσχυση και διεύρυνση του ρόλου των Επιμελητηρίων σε πολύτιμους συνεργάτες των τοπικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων και πυλώνες ανάπτυξης της τοπικής επιχειρηματικής κοινότητας. Μετεξέλιξη των Επιμελητηρίων σε Ενιαία Κέντρα Εξυπηρέτησης Επιχειρήσεων. Ήδη, δρομολογείται σε πιλοτικό επίπεδο, η δημιουργία Γραφείου Εξυπηρέτησης Πολιτών και Επιχειρήσεων στο χώρο του Ε.Β.Ε.Π.
13. Δημιουργία Χρηματιστηρίου Εμπορευμάτων και Ναυτιλιακών Αξιών Πειραιά (Χ.Ε.Π.), στο πλαίσιο της λειτουργίας του Χρηματιστηρίου Αξιών, σύμφωνα με την εκπονηθείσα μελέτη του Παν. Πειραιά και του ΙΝ.ΕΜ.Υ. της Ε.Σ.Ε.Ε.
14. Δημιουργία Κέντρων Υποδοχής Επενδυτών (ΚΥΕ), ως τμημάτων των Περιφερειακών Διευθύνσεων Ανάπτυξης, με στόχο τη συμβουλευτική υποστήριξη των επιχειρήσεων σε αναπτυξιακά ζητήματα και ζητήματα μεταφοράς τεχνολογίας.
15. Περαιτέρω ενεργοποίηση του Οργανισμού «Enterprise Greece» με στόχο τη συστηματική παρακολούθηση και πληροφόρηση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων, την υποστήριξη επιχειρήσεων σε θέματα δικτύωσης των Μ.μ.Ε. και την τεχνική υποστήριξη σε σχετικά θεματικά πεδία (π.χ. χωροταξία, θεσμικό πλαίσιο, κουλτούρα, διαδικασίες κλπ).
16. Ενίσχυση εισαγωγικών επιχειρήσεων με σκοπό τη μετατροπή κάθε μικρο-εισαγωγικής Μ.μ.Ε. σε βιώσιμη μικρο-εξαγωγική μονάδα.
17. Ο αναπτυξιακός νόμος πρέπει και μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση του εμπορικού και γεωργικού τομέα. Ο δείκτης αυτός ο οποίος υπολογίζεται από την αξία των εξαγωγών ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έκτασης μια χώρας, είναι κρίσιμος για τον προσδιορισμό της εξωστρέφειας της γεωργικής παραγωγής μας. Δυστυχώς, οι ελληνικές επιδόσεις είναι ιδιαίτερα χαμηλές, με μόνο 16.000 ευρώ ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο γης, σε σύγκριση με άλλες χώρες ανάλογης έκτασης (Βέλγιο 508.000 ευρώ, Μάλτα 216.000 ευρώ, Λουξεμβούργο 186.000 ευρώ, Δανία 181.000 ευρώ).
18. Επανεξέταση επιδότησης και δημιουργίας νέου φορέα για το εγκαταλειμμένο ΒΙΟΠΑ Άνω Λιοσίων.
19. Επιτάχυνση και ολοκλήρωση των σχεδίων υποδομών και δικτύων στην ευρύτερη περιοχή του Θριάσιου Διαμετακομιστικού Κέντρου (σταθμός Διαλογής, αποθήκες εμπορευμάτων, εμπορικός Σταθμός) με σεβασμό όμως στους περιβαλλοντικούς όρους. Η ολοκλήρωση των σχεδίων αυτών είναι εφικτή μέσα από την ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου της ΤΡΑΙΝΟΣΕ, ενώ ο ευρύτερος στόχος παραμένει η εξέλιξη του λιμανιού και της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά στο μεγαλύτερο Σταθμό Εμπορευματοκιβωτίων στη Μεσόγειο, σε Κέντρο "Logistics", αλλά και σε ένα παγκόσμιο κόμβο θαλάσσιων μεταφορών και διαμετακομιστικού εμπορίου.
20. Δυνατότητα συμμετοχής των «Τελωνειακών Αντιπροσώπων» (εκτελωνιστών) τόσο στον Νέο Αναπτυξιακό όσο και προγράμματα ΕΣΠΑ, ως σημαντικού κρίκου στην αλυσίδα δημόσιων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών ως προς το διεθνές εμπόριο, την εισαγωγή, την εξαγωγή, την εκβιομηχάνιση και την εξασφάλιση των δημοσίων εσόδων.
21. Κίνητρα εξαγωγών, όχι μόνο βάση βαθμολογίας αλλά και με «μπόνους» φοροαπαλλαγής, με δεδομένο ότι οι εξαγωγικές επιχειρήσεις αποτελούν έναν από τους βασικούς πυλώνες της ανάπτυξης..

22. Εξέταση τρόπων και μηχανισμών ταχείας εκταμίευσης των πόρων για τις επενδύσεις που θα ενταχθούν στον Αναπτυξιακό.

23. Ενίσχυση του βαθμού ευελιξίας στις τροποποιήσεις επενδύσεων, πέραν αυτών που αναφέρονται στο Ν. 4146/άρθρο 21, για την απορρόφηση των αλλαγών που συντελούνται από το σχεδιασμό της επένδυσης έως την υλοποίησή της.

24. Στήριξη των μονάδων παραγωγής χειροποίητων προϊόντων και διερεύνηση τρόπων πιστοποίησής τους, όπως η δημιουργία σχετικού φορέα, προκειμένου να διευκολύνονται οι εξαγωγικές δραστηριότητες και διαδικασίες.

25. Ηλεκτρονικό εμπόριο -ψηφιακή οικονομία: Ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, ενίσχυση και προώθηση της ψηφιακής αγοράς στην Ελλάδα, η οποία μπορεί να αλλάξει το τοπίο στη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα, προσθέτοντας και όχι αφαιρώντας δραστηριότητες από το εμπόριο, ώστε κάθε εμπορική επιχείρηση να επεκταθεί στο e-commerce. , προώθηση της ψηφιακής ενιαίας αγοράς.

- Πρόταση για χαμηλότερη φορολογία των ελληνικών ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στο διασυνοριακό εμπόριο.
- Δράση για την ανάπτυξη υπολογιστικού νέφους (cloudcomputing) που μπορεί να προσφέρει μεγαλύτερες δυνατότητες για τους χρήστες και κυρίως τις επιχειρήσεις στην «χωρίς σύνορα» αποθήκευση, επεξεργασία και χρήση δεδομένων.

26. Ένταξη σε χρηματοδοτικό σχεδιασμό της «ταχυμεταφοράς» των μικροεμπορευμάτων που κατευθύνονται σε εξαγωγές (ιδιαίτερα σε διασύνδεση με τη διαδικασία μετατροπής των μικροεξαγωγικών σε μικροεξαγωγικές επιχειρήσεις. Είναι γνωστό ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο πραγματοποιεί στη χώρα μας περίπου 3,5 δις ευρώ ετήσιο κύκλο εργασιών και αντιπροσωπεύει περί το 4-5% της συνολικής κατανάλωσης των Ελλήνων, ενώ αυξάνει κάθε έτος (με ρυθμούς άνω του 25%). Τεράστιο πρόβλημα όμως αποτελεί το ότι για να αποστείλουν οι Έλληνες επιχειρηματίες ένα πακέτο 2 κιλών στην Ευρώπη θέλουν 12-15 Ευρώ μεταφορικό κόστος που χρεώνουν όλες οι courier, ενώ το κόστος ανταγωνιστές τους από λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες, περιορίζεται στα 3-4 ευρώ. Αυτό έχει οδηγήσει σε μεγάλο πρόβλημα στα Ελληνικά e-shops που θέλουν να εξάγουν τα προϊόντα τους στον Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο καταναλωτικό κοινό και δεν μπορούν, παρόλο που έχουν όλες τις δυνατότητες και την σχετική τεχνογνωσία και τους σταματά το ακριβό κόστος των courier. Καταλήγουμε δηλαδή να είμαστε μη-ανταγωνιστικός κλάδος ως προς τις ξένες επιχειρήσεις e-Commerce.

27. Αποκέντρωση των επενδύσεων και υπαγωγή τους στις κατά τόπους περιφερειακές υπηρεσίες, ανεξαρτήτως ποσού προϋπολογισμού, προκειμένου να μην σημειώνονται μεγάλες χρονοκαθυστερήσεις υπαγωγής, ελέγχου και εκταμίευσης.

28. Ολοκλήρωση της ηλεκτρονικοποίησης των διαδικασιών του Αναπτυξιακού Νόμου (υποβολή, έλεγχοι, τροποποιήσεις κ.ά.) και ενίσχυση της ηλεκτρονικής διασύνδεσης των υπηρεσιών.

29. Αυτόνομη Ανάπτυξη της Ναυτιλιακής Βιομηχανίας στην Ελλάδα: Η Ναυτιλιακή Βιομηχανία στην Ελλάδα πρέπει να αποτελέσει βασικό πυλώνα του νέου Αναπτυξιακού Νόμου, σύμφωνα τόσο με τον συστατικό όσο και με τον διευρυμένο

ορισμό της¹. Η απαξίωση της Ναυπηγικής Βιομηχανίας της χώρας έχει οδηγήσει στην καταστροφή πολλών επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται σε αυτή, αλλά και των βιομηχανικών και των εμπορικών που δευτερογενώς συνδέονται με αυτήν. Με κλειστό το εμπορικό τμήμα των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά και με τα Ναυπηγεία Ελευσίνας και Σύρου να υπολειτουργούν, δεν μπορούμε να μιλάμε για ανάκαμψη στον κλάδο της Ναυπηγικής Βιομηχανίας. Οι προτάσεις μας για την αντιμετώπιση της κατάστασης είναι οι ακόλουθες:

- Να διαχωριστεί το πολεμικό από το εμπορικό τμήμα των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά και να διασφαλιστεί η κανονική λειτουργία τους.
- Να επαναλειτουργήσει το εμπορικό Τμήμα των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά, το οποίο μπορεί να παραχωρηθεί σε τρίτο ανάδοχο και να εξειδικευτεί, τόσο στην επισκευή πλοίων, όσο και στη ναυπήγηση εξειδικευμένων πλοίων σύνδεσης των ελληνικών νησιών, δυνάμενων να επιδοτηθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Να περιέλθει στο Δημόσιο ή να παραμείνει στο φορέα, που το κατέχει σήμερα, το πολεμικό τμήμα των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά
- Η συγκρότηση και προώθηση προγραμμάτων στήριξης, όπως η ανανέωση της πρωτοβουλίας "LeaderSHIP 2015" με την ισχύουσα "LeaderSHIP 2020", που εστιάζουν στη διαμόρφωση της νέας στρατηγικής ανάπτυξης της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας.
- Κεντρικά προτάγματα για την οικονομική δραστηριότητα στον κλάδο η καινοτομία, η οικολογία, η εξειδίκευση στην υψηλή τεχνολογία, η ενεργειακή επάρκεια, το άνοιγμα σε νέες διαφοροποιημένες αγορές, κ.ά. Κεντρικές επιδιώξεις είναι η ενίσχυση της απασχόλησης στον κλάδο, η βελτίωση και ανάπτυξη των δεξιοτήτων του προσωπικού, η διεθνοποίηση του κλάδου, η ενίσχυση της πρόσβαση σε χρηματοδότηση καθώς και η προαγωγή της έρευνας, της καινοτομίας και της ανάπτυξης.

¹ Ο συστατικός ορισμός της Ναυτιλιακής Βιομηχανίας αφορά στο ναυπηγοεπισκευαστικό τομέα (shipbuilding) καθώς και εκείνο των σκαφών αναψυχής (recreational craft). Ο διευρυμένος ορισμός της Ναυτιλιακής Βιομηχανίας επεκτείνεται σε όλο το πλέγμα των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας που παρέχουν καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες για την υποστήριξη του παραδοσιακού τομέα της ναυτιλίας

